

Gemusealiseerde kunstenaarsgipsen in België. Second best?

Doorheen de 19de en (vroeg) 20ste eeuw speelden gipsen modellen een belangrijke rol in het beeldhouwersatelier, waar ze fungeerden als een essentiële stap tussen de ontwerpfasen (in klei of was) en het overbrengen van het ontwerp naar een duurzamer materiaal als brons of marmer. Door deze bijzondere status werden gipsen modellen vaak bewaard via schenkingen aan of aankopen door musea of overheden, of via de integrale musealisering van kunstenaarsateliers. In navolging van internationale voorbeelden zoals Antonio Canova en Bertel Torvaldsen werden er vanaf de jaren 1830 ook in België talrijke collecties van kunstenaarsgipsen gemusealiseerd. Dergelijke collecties, ook wel *fonds d'ateliers* genoemd, bestaan uit verschillende soorten afgietsels, zoals bozzetti (schetsen) en modellen in verschillende staten (al dan niet herwerkt), maar ook afgietsels naar antieke beelden en andere (anatomische of architectonische) studieobjecten. Deze objecten getuigen van het creatief proces in het beeldhouwersatelier, en zijn daarmee essentieel om de werkmethoden van de kunstenaars te reconstrueren.

In de loop van de 20ste eeuw werden gipsen modellen echter vaak afgedaan als reproducties en gedegradeerd vanwege de (vermeende) lage materiële waarde. Vandaag verkeren dergelijke collecties bijgevolg vaak in een slechte staat van bewaring en zijn weinig bekend en onbemind bij het publiek. Zo wordt in een recente nota over de toekomstige museumwerking in Herentals een dergelijke collectie, deze van Auguste Fraikin (1817-1893), omschreven als “second best”, aangezien de “echte” versie van Fraikin's sculpturen elders staan. De laatste twee jaren zien we ook hier een inhaalbeweging, met bijvoorbeeld het lopende onderzoeksproject naar de beeldhouwtechnieken van Constant Permeke (1886-1952) aan de hand van de afgietsels bewaard in Mu.ZEE, of de studie van de geschiedenis, veranderende perceptie en potentiële valorisatie van de gemusealiseerde *fonds d'ateliers* van de beeldhouwers Mathieu Kessels (1784-1836), Charles-Auguste Fraikin en Constantin Meunier (1831-1905) gecoördineerd door de KMSKB en de UAntwerpen.

In deze presentatie willen we inzoomen op de specifieke collectiecategorie van gemusealiseerde kunstenaarsgipsen. Een eerste deel zal focussen op het ontstaan, de evolutie en veranderende perceptie van de gemusealiseerde Belgische *fonds d'ateliers*. In een tweede deel zullen we aan de hand van enkele voorbeelden uit de voorgenoemde lopende projecten ingaan op de uitdagingen en het onderzoekspotentieel verbonden aan dergelijke ateliercollecties. Hierbij zal bijzondere aandacht worden besteed aan materiaal-technische aspecten en de vraag welke informatie de bewaarde gipsen kunnen verschaffen over de atelierpraktijken en creatieve processen van de beeldhouwers.

Prof. dr. Ulrike Müller is werkleider bij de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België/Constantin Meunier Museum en docent erfgoedstudies aan de Universiteit Antwerpen. Haar onderzoek en onderwijs richt zich op de geschiedenis en theorie van het verzamelen, alsook op de huidige uitdagingen en het toekomstpotentieel van huis- en kunstenaarsmusea.

Inneke Schwickert is wetenschappelijk medewerker bij Mu.ZEE, waar ze het onderzoek naar de beeldhouwtechnieken van Constant Permeke coördineert. Ze heeft een achtergrond in conservatie en restauratie van steensculpturen (Universiteit Antwerpen).